

1. Годовой отчет Всемирного банка, 1996. — Вашингтон: Всемирный банк, 1996. — С. 48.
2. Доклад о развитии человека за 1999 год. — ПРООН, Нью-Йорк— Оксфорд: Оксфорд юниверсити пресс, 1999. — С. 8.
3. Линдерт П.Х. Экономика мирохозяйственных связей. — М.: Прогресс, Универс, 1992. — С. 67.
4. Трудовой мир. — Международное Бюро Труда. — 1996. — № 2(16). — С. 7.
5. Хупенгарднер Т. Українська система соціального забезпечення потребує докорінного реформування // Спостерігач. — 1995. — №18. — С. 15.
6. Ценности, которые мы защищаем, перемены, к которым мы стремимся. Социальная справедливость в условиях глобализации экономики: повестка дня МОТ: Доклад Генерального директора Международной конференции труда, 81-я сессия. — Женева, 1994. — С. 44–45.
7. Hoffman S. The European Sisyphus: Essays on Europe, 1964–1994 // Westview Press, 1995.

1.4. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

А. М. Колот

Однією з основних ознак сучасного розвитку світового господарства є розгортання процесів глобалізації, які справляють суттєвий вплив на всю гаму міжнародних економічних відносин, трансформують напрями і визначають тенденції розвитку національних економік, позначаються на змісті соціально-трудоуних відносин.

Визначаючи сутність поняття «глобалізація світового господарства», одні економісти як основну ознаку цього явища називають взаємозалежність економік. Генеральний директор Міжнародного бюро праці Мішель Хансенн у доповіді на 85-й сесії Міжнародної конференції праці (Женева, червень 1997 р.) наголошував, що глобалізація є складним явищем взаємозалежності економік, що виникає у зв'язку з обміном товарів і послуг та потоками капіталів.

Близьким до цього є визначення глобалізації як процесу, завдяки якому досягнення, рішення і діяльність людей в одній частині земної кулі справляють значний вплив на окремих людей і їхні спільноти в усіх частинах світу, тобто глобалізація є масштабним

процесом, який активно впливає на світове господарство. При цьому глобалізація як процес світового рівня обумовлює інтенсифікацію взаємозв'язків, взаємодії та взаємозалежності держав.

Глобалізацію світової економіки характеризують і як сукупність процесів організованого використання матеріальних і нематеріальних ресурсів у масштабі всієї планети. Існує точка зору, що глобалізація — це сукупність викликів і проблем сьогодення.

Автор поділяє точку зору тих економістів, які підкреслюють проблематичність дати єдине, однозначно сформульоване визначення глобалізації, яке б охопило всі сторони цього вкрай складного явища, що має планетарні масштаби.

Головними ознаками, виокремленням яких слугує ключем до розуміння сутності глобалізації, є:

- взаємозалежність національних економік та їхнє взаємопроникнення;
- інтернаціоналізація світової економіки під впливом поглиблення міжнародного поділу праці;
- послаблення можливостей національних держав щодо формування незалежної економічної політики;
- розширення масштабів обміну та їх інтенсифікація;
- формування метапростору в умовах утворення та функціонування транснаціональних фінансових телекомунікаційних та інших мереж;
- становлення єдиної системи зв'язків та нової конфігурації світової економіки;
- тяжіння світової економіки до єдиних стандартів, цінностей, принципів функціонування під впливом обміну товарами, робочою силою, капіталом, культурними цінностями.

Маємо констатувати, що глобалізація світового господарства — процес надто складний, суперечливий, багатовекторний. Як політиками, так і науковцями до кінця не усвідомлена його роль у розвитку людської цивілізації. Існує значне розмаїття оцінок щодо наслідків глобалізації світової економіки.

Одні економісти з розвитком цього історичного процесу пов'язують можливість вирішення глобальних соціально-економічних проблем, забезпечення гармонізації інтересів розвинутих країн та тих, що розвиваються, стійкий розвиток всієї глобальної системи, досягнення рівноваги між суспільством і природним середовищем. Глобалізація як процес, що сприяє поглибленню поділу праці, більш ефективному розподілу ресурсів та їхньому використанню у світовому масштабі потенційно має супроводжуватися підвищенням продуктивності праці та

життєвого рівня населення. Не можна не враховувати і таких позитивних наслідків глобалізації як розширення доступу споживачів до світової номенклатури товарів та послуг, розширення ємності ринків внаслідок розвитку торгівлі, підвищення рівня конкуренції, спрощення доступу інвесторів на ринки інших країн, взаємний обмін досягненнями в технології та організації виробництва тощо.

В той же час немало економістів дотримуються протилежних оцінок щодо наслідків глобалізації. При цьому характерною є така: «Ідея глобалізації ... є лише лукаво завуальованою настановою західного світу, що реально очолюється олігархами, на підкорення всієї планети і можливість експлуатувати більшу частину людства в своїх інтересах найвигіднішим для себе чином. Для реалізації своїх цілей олігархи укладають явні й таємні союзи, утворюючи свого роду «братство», що претендує на роль вершителя долі країн і народів планети» [1].

Не ідеалізуючи позитивні наслідки глобалізації, не можемо погодитися з твердженнями, що йдеться не про закономірний історичний процес розвитку світової економіки, а наслідок дій верхівки фінансової олігархії. Одночасно не можемо і стверджувати, що глобалізація — це панацея від усіх економічних бід. Процеси включення економік окремих країн у світове господарство є вкрай складними за змістом, суперечливими за наслідками і потребують зваженого, неупередженого аналізу та підготовки відповідних наукових висновків і рекомендацій.

Наголосимо, що розвиток процесів глобалізації значною мірою обумовлений технологічною революцією. Два феномени сучасного світу — глобалізація і технологічна революція є тісно пов'язаними, взаємообумовленими і такими, що посилюють розвиток один одного. Внаслідок синергічного ефекту глобалізації і технологічної революції в соціально-економічній сфері країн світу відбуваються фундаментальні зрушення. Їхнім проявом є зниження частки виробничого сектору і зростання сектору послуг, деконцентрація промислового виробництва, зрушення в його галузевій структурі, співвідношенні «старих» і «нових» галузей і сфер діяльності тощо. Зазначені зрушення приводять до змін у структурі і характері зайнятості, значно впливають на стан ринку праці, формують нові тенденції його розвитку. Так, у розвинених країнах світу продовжується зменшення частки обробної промисловості з одночасним розвитком індустрії послуг і збільшенням її питомої ваги. В цій індустрії виробляється все зростаюча частка ВВП і концентрується все більша частка працюючих. Так, в

середині 90-х років ХХ століття у розвинених країнах світу в сфері послуг було зайнято до 70% функціонуючої робочої сили, а в США і того більше — 73% [2].

Одночасно в обробній промисловості з початку 70-х років ХХ століття частка зайнятої робочої сили постійно знижується. Так, з 1970 по 1994 рр. частка зайнятих в галузях обробної промисловості знизилася в державах — членах ЄС з 30% до 20%, в США — з 28% (1925 р.) до 16%, в Японії — з 27,4% до 24,3% [3].

Скорочення зайнятих в обробній промисловості кваліфікується західними фахівцями як «деіндустріалізація», однак не розглядається як негативний феномен, а як природний наслідок економічного розвитку постіндустріальних країн. Експерти МВФ як основний чинник, що сприяє «деіндустріалізації», називають перевищення темпів зростання продуктивності праці у порівнянні зі сферою послуг [4].

Зауважимо, що глобалізація і технологічна революція породжують механізми як ліквідації, так і створення робочих місць. Оцінюючи вплив чинників сучасної доби на зайнятість, маємо розрізнити відмінність між прямими і побічними ефектами. Прямий ефект включає створення нових робочих місць для виробництва товарів і послуг, забезпечення їхньої реалізації та задоволення конкретних потреб споживачів, тоді як побічний ефект являє собою наслідки в інших сферах.

Економічна історія знає чимало випадків, коли завдяки технологічним революціям створювалося більше робочих місць, ніж ліквідовувалось. Прикладом може бути поява електроприводу в ХІХ столітті та автомобіля на початку минулого століття, що привело до створення величезних галузей, які дали роботу мільйонам людей. За оцінкою більшості економістів, які досліджують цю проблему, у довготривалому плані ефект створення робочих місць переважає ефект їхньої ліквідації, але ніхто не може стверджувати, що «компенсація» відбудеться автоматично і що нові робочі місця будуть відповідати колишнім за складністю виконаних робіт, їхньою структурою, за видами робіт, географічним розташуванням тощо. Навпаки, відповідності за ознаками, що наведені вище, досить часто і не спостерігається. Дисбаланс між структурою робочої сили і робочих місць стає все більш очевидним як для розвинених країн, так і для тих, що розвиваються. За оцінками як західних, так і вітчизняних економістів, в умовах глобалізації і технічної революції все більш актуальною стає проблема скорочення попиту на некваліфіковану робочу силу. Становлення постіндустріальної, інформаційної економічної сис-

теми призвело і продовжує призводити до «відторгнення» значної частки робочої сили, яка є некваліфікованою або отримала кваліфікацію, на яку немає попиту, і нездатної до перенавчання. За даними обстежень, проведених в останні роки в зарубіжних країнах, рівень безробіття серед найменш кваліфікованих є набагато вищий, ніж серед більш освічених.

У дискусіях економістів різних економічних шкіл із приводу глобалізації та її наслідків досить часто звертається увага на невідповідність між економічною діяльністю та її соціальними наслідками. Немало економістів справедливо розглядають глобалізацію та її наслідки на рубежі двох тисячоліть як своєрідне повернення до економічної системи, яку капіталізм один раз у своїй історії вже запроваджував у кожній окремо взятій країні. Президент Центру європейських досліджень при Гарвардському університеті С. Хофман зазначає: «Можливо, ми знаходимося у ситуації європейського національного капіталізму ХІХ століття, до того як держави почали його регулювати і усвідомлювати, що навіть стурбований прибутками капіталіст має час від часу займатися своїми працівниками, забезпечувати їм прийнятний рівень заробітної плати. Нічого подібного у глобальному вимірі поки що немає» [5].

Як справедливо зазначають зарубіжні фахівці, нині склалася ситуація, коли нерозсудливий рух по шляху до ще більшої інтернаціоналізації заради підвищення економічної ефективності без належної уваги до її соціальних результатів обертається послабленням створеної в окремих країнах — над ринком — соціальної і адміністративної надбудови, у тому числі регулюючої ринок праці і трудові відносини [6].

Безперечно, що глобалізацію світового господарства за її наслідками не можна однозначно трактувати як добро або як соціальне зло. Маємо виходити з того, що глобалізація — це об'єктивний процес планетарного масштабу. Як і будь-який складний процес він потребує регулювання, приведення у певні змістово-часові рамки. Загрозу, яку несуть процеси глобалізації, правомірно розглядати передусім як запізнювання заходів із боку світової спільноти щодо урегулювання цього планетарного явища, запровадження заходів, що обмежують поширення його негативних наслідків.

Якою ж є природа негативних наслідків процесів глобалізації? Світовий досвід засвідчує: для того, щоб скористатися плодами інтеграційних процесів, національна економіка повинна мати конкурентні переваги, а держава — проводити зважену політику

щодо їхнього розвитку та реалізації. Повна ізоляція від процесів глобалізації, як і політика суцільної відкритості національної економіки, — дві крайнощі у проведенні економічної політики, результат яких є приблизно однаковим. Наслідки штучного відгорожування від світової економіки і тих інтеграційних процесів, що там відбуваються, добре відомі з історії радянської доби. Спроба подальшої ізоляції від процесів глобалізації означала б остаточне перебування країни в сегменті периферії світової економіки. Втім процес більш глибокого включення національної економіки в світове господарство не є простим за змістом, він має спрямовуватися і регулюватися політичними рішеннями, мати державну підтримку, враховувати стан конкурентних переваг вітчизняних товаровиробників.

Світова практика переконливо свідчить, що виграш від глобалізації розподіляється далеко не рівномірно. На сучасному етапі її плодами користуються здебільшого транснаціональні компанії, для яких фінансова і торгова глобалізація відкриває надзвичайно широкий доступ на нові ринки, до рідкісних ресурсів, кваліфікованої і відносно дешевої робочої сили. В той же час немало суб'єктів національного господарства — малі і середні підприємства, що не мають експертної орієнтації, підприємства з традиційною спеціалізацією (обробна промисловість, трудомісткі неінноваційні виробництва), навіть ті, які функціонують у країнах з розвиненою ринковою економікою, потерпають від «відкритості» економіки і є прибічниками політики протекціонізму, обмеження впливу транснаціональних компаній на формування політики держави. Із світової практики, включаючи практику нашої держави, можна навести чимало прикладів вимивання під впливом процесів глобалізації цілих галузей економіки, посилення залежності від імпорту, розмивання економічної структури і навіть способу життя, що формувалися десятиліттями.

Світ нині не потерпає від холодної війни, втім у ньому іде постійна війна товарів, війна за ринки та національні інтереси на цих ринках. Глобалізація і її основний прояв — зростання відкритості національної економіки — обумовлюють потенційні вигоди, втім обмежують можливості незалежної макроекономічної політики на національному рівні. Неупереджений аналіз свідчить, що у міждержавних відносинах тривають перерозподіл ресурсів на користь країн так званого цивілізаційного центру, які розвиваються на основі постіндустріальних принципів, і постійне нагромадження відсталості на іншому полюсі — країнах з традиційною індустріальною технологією та доіндустріальним розвитком.

Отже глобалізація економіки — це не лише вигоди, але й висока ймовірність втрат, зростання ризиків. Глобалізація передбачає, що країни стають не просто взаємозалежними з причини формування системи міжнародного інтегрованого виробництва, зростання обсягів світової торгівлі та потоків іноземних інвестицій, інтенсифікації руху технологічних нововведень тощо, але й більш вразливими щодо негативного впливу світогосподарських зв'язків.

Немало зарубіжних економістів справедливо наголошують на загостренні під впливом процесів глобалізації проблем передусім у соціально-трудовій сфері, проявом яких є зростання безробіття, поглиблення розшарування між багатими і бідними, послаблення традиційних моральних уз, зростання десолідаризації суспільства тощо. Фахівці Науково-дослідного інституту соціального розвитку при ООН, визнаючи неоднозначність і суперечливість впливу глобалізації на соціально-трудова сферу зазначають: «Відкриваючи небувалі можливості одним людям і цілим країнам, ті ж глобалізаційні сили відіграють не останню роль у зростанні зубожіння інших людей і країн, їхньої невпевненості у завтрашньому дні, у послабленні соціальних інститутів і систем соціального захисту, у розмиванні традиційних особистісних і суспільних цінностей» [7].

Під впливом лібералізації зовнішньої торгівлі, розширення меж відкритості національних товарних і фінансових ринків, зростання конкуренції між товаровиробниками відбуваються суттєві зміни в структурі і масштабах зайнятості. Все більше розширюються можливості перенесення виробництва, а разом із ним і робочих місць, в інші країни, і перш за все в країни з більш дешевою робочою силою. Безумовні переваги тут мають компанії розвинених країн, які виробляють більш конкурентоспроможну продукцію, мають змогу впливати на політичні рішення урядів держав світу, диктувати їм свої умови.

Характерною тенденцією змін на ринку праці, що прослідковується починаючи з 70-х років, є поширення масштабів неповної зайнятості. Наприкінці 80-х років ХХ століття частка працюючих неповний робочий час в Швеції і Великобританії перевищувала 20%, в Німеччині і Японії вона складала 11—12%, а в США і Канаді — 15—17%. Слід наголосити, що умови і оплата праці, додаткові соціальні виплати для зайнятих неповний робочий час є гіршими, ніж у постійних робітників. За умови зростання конкуренції і намагання роботодавців у будь-який спосіб знижувати витрати на робочу силу, «периферійна» зайнятість користується все більш широким попитом [8].

Вплив процесів глобалізації на стан ринку праці наочно видно на прикладі нашої країни, де реальністю є вимивання з національного ринку праці робочих місць із високою і середньою «освітньою місткістю», створення таких робочих місць, які погіршують професійну структуру зайнятості, погіршення перспектив зайнятості у галузях, які можуть і повинні стати пріоритетними, зростання незатребуваності накопиченого людського капіталу тощо.

Потенційна чи реальна загроза втрати робочих місць під впливом глобалізаційних процесів створює у суспільстві атмосферу невпевненості, негативно впливає на підтримку балансу сил між найманими працівниками і роботодавцями.

Складовою процесів глобалізації є зростаюча мобільність робочої сили, інфенсифікація міграційних процесів, наслідки яких є суперечливими. Для країн, що не проводять зваженої міграційної політики, серйозним випробуванням для національного ринку праці стає зростаюча конкуренція з боку країн із низьким рівнем заробітної плати, скорочення кількості робочих місць, на яких зайняте корінне населення, та зниження середнього рівня оплати праці, особливо некваліфікованої та низькокваліфікованої робочої сили.

Для країн, що розвиваються, а також країн з перехідною економікою серйозною проблемою стає «відтік мозків». Глобалізація і технічний прогрес сприяють підвищенню попиту на висококваліфіковану робочу силу з боку транснаціональних компаній. За підрахунками західних учених, еміграція висококваліфікованого фахівця рівнозначна вкладенню в економіку вибраної ним країни мільйона доларів. Підраховано, що в результаті еміграції з Росії висококваліфікованих фахівців ця країна інвестувала тільки в економіку США більше трильйона доларів [9, с. 230].

Надзвичайно гострою є проблема інтелектуальної міграції для України. За різними оцінками, Україна в 90-і роки ХХ століття втратила від 15 до 20% свого інтелектуального потенціалу в результаті еміграції найбільш підготовленої робочої сили. Вважаємо, що Україна досягла порогу «критичної маси» інтелектуальної еміграції, за яким можливі незворотні наслідки. Маємо виходити з того, що місце країни в світовому господарстві все більше визначається і буде надалі визначатися якістю людського капіталу, станом освіти і рівнем використання досягнень науки і техніки на виробництві. Тому збереження існуючої тенденції щодо втрати людського капіталу унеможливить у подальшому створення конкурентних переваг, а отже виходу продукції і в цілому економіки на світові рівні.

Неоднозначним є вплив процесів глобалізації на стан у сфері доходів працюючих. Результати останніх досліджень свідчать про різке збільшення прибутковості найбільших міжнародних корпорацій та поляризацію у рівні доходів вищої управлінської ланки і пересічних працівників цих компаній. Так, у США середня заробітна плата управляючого компанії у 419 разів є більшою, ніж у робітника [10, с. 145]. В умовах жорсткої торговельної конкуренції стає проблематичною реалізація принципу «рівної оплати за рівну працю», який проголошено у статуті Міжнародної організації праці.

Інтенсифікація процесів глобалізації супроводжується і наступним негативним наслідком для соціально-трудова сфери — все більш масовим стає намагання роботодавців знижувати заробітну плату і скорочувати витрати на покращення умов праці з метою підвищення конкурентоспроможності продукції.

Розглядаючи вплив глобалізації на соціально-трудова сферу, не можна не звернути увагу і на таке. Для сучасного етапу функціонування світової економіки характерним є підвищення впливу транснаціональних компаній (ТНК) на формування світогосподарських зв'язків та моделей економічного розвитку. Нині ТНК контролюють близько 40% світових засобів виробництва та 75% світової торгівлі товарами та послугами. Слід зазначити, що штаб-квартири найбільших ТНК знаходяться у США. Це обумовлює значний вплив англо-американської законодавчої системи на формування трудового законодавства багатьох країн світу. Це не може не насторожувати світову громадськість, оскільки США досі ще не ратифікували і не визнають більшості міжнародних стандартів праці, які розроблені Міжнародною організацією праці у формі конвенцій і рекомендацій. В цілому ж модель соціально-трудова відносин, яка функціонує у США, є далеко не ідеальною. Звідси загроза дерегулювання ринку праці, децентралізації переговорів та укладення угод (договорів), що сповідується багатьма американськими фахівцями та їхніми однопідприємцями в Західній Європі.

Ще раз наголосимо, що неоднозначної оцінки наслідків глобалізації не можна сформулювати, як і не можна адміністративними засобами повністю виключити країну з світових інтеграційних процесів. Натомість слід шукати оптимальні шляхи пристосування національної економіки до нових світових порядків, що формуються під впливом процесів глобалізації. Немало негативних наслідків, «видатків глобалізації» слід пов'язувати не з природою цього явища, а з неготовністю, неспроможністю урядів багатьох

країн і світової спільноти в цілому належним чином адаптувати свою політику до умов сьогодення.

Певний вплив на розвиток відносин між працею і капіталом в умовах інтенсифікації процесів глобалізації справляє діяльність Міжнародної організації праці (МОП). Для пом'якшення негативних наслідків глобалізації світової економіки в соціально-трудовій сфері 86-а сесія Міжнародної конференції праці у Женеві 18 червня 1998 р. прийняла Декларацію МОП про основоположні принципи і права у сфері праці та механізм її реалізації. В документі названі чотири основоположні (базові) принципи, яких всі держави — члени МОП повинні дотримуватися, а саме:

а) свобода об'єднання і дієве визнання права на ведення колективних переговорів;

б) скасування усіх форм примусової або обов'язкової праці;

в) дієва заборона дитячої праці;

г) неприпустимість дискримінації у галузі праці та занять.

На думку фахівців МОП, більш повна ратифікація країнами світу міжнародних трудових норм, якими є конвенції, що прийняті цією організацією, включення їхніх норм до національного законодавства має сприяти оптимізації відносин між трудом і капіталом, зміні ситуації коли перевага у формуванні умов трудових договорів все більше слугує інтересам роботодавців.

Можна погодитися з відомим фінансистом Дж.Соросом, який одну з основних причин поширення негативних наслідків процесу глобалізації вбачає у тому, що політичною елітою багатьох країн на озброєння взято ідею ринкового фундаменталізму або вільного підприємництва, а також має місце недооцінка регулювання економічного розвитку у планетарному масштабі. «Навіть якщо ми відсунемо у бік більш суттєві моральні та етичні питання, — зазначає Дж.Сорос, — і сконцентруємося лише на економічних проблемах, ідеологія ринкового фундаменталізму і тут виявиться глибоко і безнадійно помилковою. Іншими словами, ринкові сили, якщо їм надати повну владу навіть у суто економічних і фінансових питаннях викликають хаос і врешті-решт можуть призвести до падіння світової системи капіталізму» [11].

За сучасних умов принципового значення набувають питання щодо рівня відкритості економіки України. Фахівці Міжнародної організації праці, аналізуючи рівень відкритості економіки цілої низки країн з перехідною економікою, у тому числі й України дійшли висновку, що це є «однією з найбільш дивовижних особливостей» [12]. Темпи, з якими зазначені країни лібе-

ралізували свої зовнішньоторгові сектори, привели до того, що вони стали «одними з найбільш відкритих в економічному плані державами». В той же час досвід більшості розвинених країн світу незаперечно свідчить, що процеси лібералізації зовнішньоекономічних зв'язків регулюються в масштабах держави самим серйозним та дієвим чином. Незважаючи на загальну тенденцію лібералізації міжнародного обміну товарами, послугами, капіталом ці країни зберігають і розвивають різноманітні інструменти регулювання експорту та імпорту, застосовують інші протекціоністські важелі, метою яких є захист і підтримка вітчизняних товаровиробників та споживачів, забезпечення національної економічної безпеки, отримання зустрічних поступок від партнерів у торговельно-економічних відносинах. Це дозволяє національно-господарським комплексам та окремим підприємствам пристосуватися до зовнішніх умов, «вписатися» у міжнародний поділ праці, закріпити та розвинути конкурентні переваги.

Правомірним є твердження, що за сучасних умов недоречно протиставляти протекціонізм ідеології вільних світогосподарських зв'язків. Постановка питання має бути іншою, а саме: як оптимально поєднати два напрями господарського регулювання в інтересах максимально ефективного включення національної економіки у світогосподарські зв'язки. Різні форми і види обмежень, з якими буде стикатися на світовій арені вітчизняний товаровиробник, — це «сувора реальність» сьогодення. З урахуванням цих реалій має формуватися державна політика в Україні щодо захисту зовнішньоекономічних і зовнішньоторгових інтересів країни. Ця політика не має бути набором ізольованих заходів щодо вирішення тих чи інших проблем, як це має місце нині, а являти собою комплексну систему законодавчих, організаційно-економічних рішень, спрямованих на досягнення наступної мети — оптимальне включення економіки в систему світогосподарських зв'язків, що передбачає захист інтересів власних товаровиробників і передусім тих, котрі мають реальні чи потенційні конкурентні переваги.

Опрацьовуючи державну політику з цих питань, маємо керуватися і таким: регулювати зовнішньоекономічні зв'язки — не означає тотальний захист національного виробництва від іноземної конкуренції, як і не означає надання повного простору для природного відбору серед підприємств, залишивши на «плаву» лише кращі. Держава має всіляко сприяти покращенню структури економіки, зосередженню економічних ресурсів на перспектив-

них напрямках, створенню конкурентних переваг у якомога більшій кількості товаровиробників.

Саме за активної участі держави в Україні мають бути вирішені надскладні завдання, а саме: опрацювання і реалізація найбільш раціональних протекціоністських методів щодо захисту національного ринку праці, підвищення рівня «закритості» окремих територіально-економічних зон, сегментів соціально-трудової сфери. Якщо не упоремося з цим завданням, високою є ймовірність того, що економіка України не інтегрується у світову економіку, а, образно кажучи, «розчиниться» у ній.

З огляду на зазначене важливого значення набуває запровадження національної цілісної системи проведення соціально-трудової експертизи інвестиційних проектів за участі іноземних партнерів, міжнародних технологічних і економічних проектів, проектів законодавчих та нормативних актів, що пов'язані з лібералізацією зовнішньої торгівлі, регулюванням міграційних процесів на міждержавному рівні тощо. Це вкрай необхідно для захисту національних інтересів, вирішення проблеми, що є загальносвітовою, а саме, як найповніше скористатися потенційними перевагами відкритості національної і глобалізації світової економіки і унеможливити або знизити можливі втрати, передусім, у соціально-трудовій сфері.

Література

1. Глобализация мирового хозяйства и место России / Отв. ред. В.П.Колесов, М.Н.Осьмова. — М.: Экономический факультет, ТЕИС, 2000. — С.116.
2. Цит. по: Международная экономика и международные отношения. — 1998. — №3. — С. 77.
3. Тревоги Мира. Социальные последствия глобализации мировых процессов. — М., 1997. — С.4.
4. Сорос Дж.Кризис мирового капитализма. Открытое общество в опасности. — М., 1999. — С.23.
5. Политика в области занятости в условиях глобализации экономики. — Женева: МОТ, 1996. — С.79.
6. Deindustrialization: Causes and Implications. Prep. By Rowthorn R. and Ramaswamy R. International Monetary Fund. Wash., April 1997, p. 9.
7. Ibid., p. 22.
8. Ibid., p. 7.
9. Див.: International Affairs, 1997, V.73, №3, p. 425.

10. Див.: Industrial Relations, Democracy and Social Stability. World Labour Report. 1997—98. International Labour Organization. Geneva, 1998, p. 94, 105; Bulletin of Comparative labour Relations, p. 198.

1.5. СУПЕРЕЧНОСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ В РОЗПОДІЛІ СОЦІАЛЬНОГО ПРОДУКТУ

І. Й. Малий

Нині, на зламі тисячоліть, немає такої сторони людської діяльності, якої б так чи інакше не торкнулися процеси глобалізації. Отже цілком зрозумілим є те, що проблеми глобалізації стають предметом дослідження філософів, істориків, соціологів, економістів [1]. Тлумаченню глобалізації, її форм прояву та значимості в прогресі суспільства було присвячено спеціальний випуск французького журналу «Суспільні науки» [2], на сторінках якого знайшли відображення точки зору провідних спеціалістів зі Франції та інших країн.

Одним із підходів поглибленого дослідження процесів глобалізації, на наш погляд, може послужити аналіз відтворювальних аспектів міжнародної інтеграції, серед яких провідна роль належить сфері розподілу соціального продукту.

Зазначимо, що глобалізація відкриває нові можливості розвитку на основі використання переваг міжнародного поділу праці. Генеруючим суб'єктом процесів глобалізації є промислово розвинені країни, в яких базуються транснаціональні корпорації та